

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE FÖR UTVECKLINGSARBETE I SKOLAN

Läsa och skriva i en inkluderande lärmiljö

Beskrivning av en grundskolas satsning

FÖRFATTARE: LENA EKERMO OCH KIRSTEN SUNNERUD

ARTIKEL NUMMER 15/2015

ifous

SKOLPORTEN

Abstract

Sedan tre år tillbaka genomför Tornhagsskolan i Linköpings kommun ett inkluderingsprojekt som syftar till att alla elever ska känna delaktighet i undervisningen och uppnå goda studie-resultat genom ett strukturerat arbetssätt. I denna artikel beskrivs hur forskningsbaserade läs- och skrivmetoder har lagt grunden för ett arbetsmaterial. De uppföljningar vi har genomfört visar att arbetsmaterialet utvecklat både lärarnas undervisningsmetoder och elevernas läs- och skrivförmågor. Arbetsmaterialet har bland annat stimulerat elevernas läslust och skrivglädje samt deras läsförståelse och förmåga att skriva välstrukturerade texter.

Lena Ekermo är leg lärare, förstelärare och undervisar i svenska som andraspråk i år 1-6 på Tornhagsskolan i Linköpings kommun. Lena Ekermo har varit samordnare i ämnet svenska som andraspråk samt utvecklingsledare för språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.

E-post: lena.e.ekermo@linkoping.se

Kirsten Sunnerud är leg lärare, specialpedagog och arbetar som koordinator för specialpedagogiskt stöd år F-9 på Tornhagsskolan i Linköpings kommun. Kirsten Sunnerud har tidigare arbetat som specialpedagog med särskild inriktning mot läs- och skrivutveckling.

E-post: kirsten.sunnerud@linkoping.se

Denna artikel har den 19 maj 2015 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Ansvarig granskare är universitetslektor Inger Assarson samt fil. dr Lisbeth Olsson från Malmö högskola.

Denna utvecklingsartikel har tagits fram inom ramen för Ifous FoU-program Inkluderande lärmiljöer, i vilket 12 kommuner (Borlänge, Botkyrka, Göteborg, Helsingborg, Höör, Landskrona, Linköping, Mullsjö, Stockholm, Sävsjö, Tyresö och Åstorp), Specialpedagogiska skolmyndigheten och Malmö högskola medverkat. Information om FoU-programmet finns på <http://www.ifous.se/programomraden-forskning/inkludering/>

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens nättidskrift Undervisning & Lärande:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/ Aktuell metodbok med författaranvisningar:
www.skolporten.se/metodbok

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte	6
2. Genomförande av läs- och skrivsatsningen	6
3. Läs- och skrivsatsningens moment	7
3.1 Språkutvecklande arbete i förskoleklass	7
3.1.1 Introduktion	7
3.1.2 Praktik	7
3.1.3 Utvärdering	7
3.2 Läsande	8
3.2.1 Teori	8
3.2.2 Praktik	9
3.2.3 Utvärdering	10
3.3 Skrivande	10
3.3.1 Teori	10
3.3.2 Praktik	11
3.3.3 Utvärdering	12
4. Diskussion	12
5. Bilagor	14
6. Referenser	18

1. Inledning

I våra arbetsuppgifter ingår att inspirera och kompetensutveckla våra lärarkollegor gällande elevers läs- och skrivutveckling samt andraspråksutveckling. Tankarna på att göra en satsning på läsande och skrivande för alla elever började för flera år sedan. Vår skola deltar i FoU-programmet Inkluderande lärmiljöer som drivs av forskningsinstitutet Ifous (Innovation, forskning och utveckling i skolan). Detta har stärkt oss i vårt synsätt att elever kan lära av och med varandra när de får god undervisning i en inkluderande lärmiljö.

Det inkluderande perspektivet har växt fram efter hand och blivit allt tydligare. Arbetet har haft olika infallsvinklar sedan starten. Det började med ett specialpedagogiskt perspektiv och en satsning på läsande. Arbetet vidareutvecklades sedan med andraspråkspedagogik och en satsning på skrivande. På senare tid har också språkutvecklande arbetssätt i förskoleklass kommit med. I *Greppa språket* (2012) skriver Skolverket att eleverna i skolan har skiftande erfarenheter och språkliga kunskaper. Många elever, inte minst de flerspråkiga, är betjänta av modeller för att utveckla skolspråket både vad gäller läsförståelse och skrivförmåga. Vi anser att samtliga elever har behov av en systematisk och medveten pedagogik för att kunna utveckla sina språk-, läs- och skrivförmågor.

Läs- och skrivsatsningen genomförs i år F-6 (förskoleklass-årskurs 6). Avsikten med satsningen är att utveckla undervisningen i läsande och skrivande för alla elever. Satsningen syftar till att stimulera elevers läslust och skrivglädje samt deras läsförståelse och förmåga att skriva välstrukturerade texter. En viktig aspekt i satsningen är att eleverna ska få lära sig de olika texttyper som används i skolan. En annan aspekt är att elever i behov av särskilt stöd och elever med svenska som andraspråk (sva) inkluderas i ordinarie undervisning och på så sätt kan utveckla sina läs- och skrivförmågor tillsammans med övriga elever.

Vår satsning på läsande och skrivande grundar sig på forskningsbaserade metoder om förebyggande och inkluderande arbete. Vi vill förebygga att svårigheter uppstår och hantera elevernas olikheter inom den ordinarie undervisningen så långt som möjligt, för att de ska känna delaktighet och gemenskap. Nilholm (2012) menar att om läs- och skrivundervisningen på skolan håller en hög kvalitet så behöver inte så många barn få läs- och skrivsvårigheter. Andelen elever som behöver extra stöd blir mindre, om alla elever från början ges goda möjligheter att lära. Det förebyggande arbetet är en viktig del av alla lärares arbete. Vår erfarenhet säger oss att den undervisning som är bra för elever i svårigheter av skilda slag är bra för alla elever.

I satsningen används olika teorier och modeller för språk-, läs- och skrivutveckling. Vi har valt att inte konsekvent hålla oss till en teori eller modell utan vi har influerats av flera, därför att vi erfar att flertalet elever har störst chans att uppnå goda resultat med en varierad undervisning. Intentionen med satsningen är att lärarna på skolan ska bli så väl förtrodda med metoderna i läs- och skrivsatsningen att de även använder sig av dem i annan

undervisning, exempelvis vid textbearbetning i samhälls- och naturorienterade ämnen. Det blir därigenom en överföring av didaktiska kunskaper som vi anser gagnar elevernas lärande.

Skolledningens pedagogiska stöd är centralt för att bedriva utvecklingsarbete och genomföra förändringar. Därför arbetar vi hela tiden i samråd med våra rektorer för år F-5 resp. 6-9.

1.1 Syfte

För oss handlar inkludering såväl om att uppnå goda resultat som om gott samspel mellan lärare och elever och upplevelse av meningsfullhet.

Vårt systematiska arbete med läs- och skrivutveckling har mottagits väl på skolan. Förhoppningsvis kan vårt arbete motivera andra pedagoger att satsa på strukturerat arbete med läsande och skrivande i ett gemenskapande sammanhang. Syftet med artikeln är därför att beskriva vår skolas satsning på läsande och skrivande i ett inkluderande perspektiv.

2. Genomförande av läs- och skrivsatsningen

Vi har valt metoder och tagit fram underlag till arbetet med läsande och skrivande. Metoderna i satsningen är inkluderande på så sätt att det går att göra extra anpassningar utifrån elevernas varierade förkunskaper, så att alla kan delta i den gemensamma undervisningen. En central del är att vi har färdigställt pärmar med ett arbetsmaterial för undervisning i läsande och skrivande för år 1-6 samt för språkutveckling i förskoleklass. Med pärmarna följer även riktlinjer som att lärarna ska ägna minst 80 minuter/vecka åt läsande och skrivande utefter vår planering (bilaga 1). Det systematiska upplägget är tänkt att vara ett permanent inslag i undervisningen.

För att upptäcka de elever som trots god undervisning är i behov av särskilt stöd, genomförs läs- och skrivtester i varje årskurs enligt en språkpolicy och handlingsplan som är utarbetad i vårt skolområde. Testerna medför att adekvata åtgärder kan sättas in för dem som behöver det.

Lärarna utvärderar läs- och skrivsatsningen i slutet av varje läsår genom att svara på några frågor från oss (bilaga 2). De skriftliga utvärderingarna ger oss information om hur lärarna har arbetat i klasserna, vilka delar som har varit framgångsrika och vi får även förbättringsförslag. Utvärderingarna och observationer under arbetets gång av sva-läraren i samband med undervisningen leder till förbättringar och revideringar av arbetsmaterialet.

3. Läs- och skrivsatsningens moment

Satsningen beskrivs i tre avsnitt. Varje avsnitt inleds med en genomgång av de forskningsbaserade metoder och begrepp som ligger till grund för vårt arbetsmaterial. Därefter följer en beskrivning över hur vi arbetar med de olika metoderna. Avslutningsvis redovisas vad lärarna tycker och upplever. Inför skrivandet av denna artikel gjordes intervjuer med tre kollegor varav en är ny på skolan, en har arbetat i flera år på mellanstadiet och en på lågstadiet. Fördelen med att utvärdera muntligt genom intervjuer är att man kan få mer information genom de följdfrågor som ställs. De skriftliga utvärderingarna efter förra läsåret och intervjusvaren redovisas. Resultatet i artikeln är vår beskrivning av läs- och skrivsatsningen och inte resultatet av själva satsningen.

3.1 Språkutvecklande arbete i förskoleklass

Under året i förskoleklass utvecklas barns läs- och skrivförmåga på varierande sätt och i olika takt. För läraren handlar det om att stödja, utveckla och utmana en redan påbörjad läs- och skrivprocess skriver Herrlin, Frank och Ackesjö (2012).

3.1.1 Introduktion

På vår skola har förskoleklasslärarna i flera år haft ”språksamlingar” och den mesta tiden har ägnats åt arbete med språklig och fonologisk medvetenhet. Alla barn lär sig inte att läsa och skriva på samma sätt. Björk och Liberg (1999) menar att barn måste erbjudas olika arbetsätt och uttrycksformer för att deras varierande behov och skilda förutsättningar ska tillgodoses. Därför har vi, tillsammans med förskoleklasslärarna, tagit fram flera metoder som är språkutvecklande och som ska underlätta och stärka barnens fortsatta läs- och skrivutveckling.

3.1.2 Praktik

Förskoleklasslärarna genomför kontinuerligt högläsning av bilderböcker, kapitelböcker och olika typer av sagor. Förmågan att berätta betyder mycket för den tidiga läs- och skrivutvecklingen anser vi. Eleverna får återberätta en saga genom att rita en bild och sedan återberätta sagan muntligt i grupp. Ett annat sätt att utveckla barnens berättarförmåga är att berätta med hjälp av sekvensbilder. Barnens kreativitet, kommunikation och tal, fantasi och logiska tänkande stimuleras genom de sekvensbilder som används. Förskoleklasslärarna undervisar även aktivt och medvetet i läsförståelse. Läsförståelseövningarna börjar med högläsning av en text och därefter förs strukturerade samtal om en stor samtalsbild som hör till texten. Metoden ”Storboken”, som Björk och Liberg (1999) beskriver, används för att skapa gemensamma och roliga läsupplevelser när man samtalar om innehåll, studerar bilder och läser text i böcker av stort format och knyter an till barnens erfarenheter.

3.1.3 Utvärdering

Vi har inga synliga resultat på det språkutvecklande arbetet i förskoleklass än, eftersom lärarna börjat arbeta med de nya metoderna detta läsåret och därför inte hunnit utvärdera.

3.2. Läsande

Det står i läroplanen att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften (Skolverket 2011). Läsintrösse, avkodning och förståelse är delar av läsande som är viktiga att stimulera, för att utveckla elevernas läsförmåga. Vi har valt ut några olika metoder till vår satsning som vi arbetar med i perioder utspridda över läsåret.

3.2.1 Teori

Dominković, Eriksson & Fellenius (2006) menar att högläsning kan vara ett av de mest betydelsefulla medlen för att skapa motivation och en positiv attityd till läsning. Chambers (2005) lyfter i sin tur fram boksamtal som ett sätt att ge form åt de tankar och känslor som väckts av boken. I samtal om boken tolkar man författarens budskap tillsammans.

Det är en nödvändig förutsättning för läsförståelse att eleverna uppnår en säker och snabb avkodning dvs. läser av texten säkert och snabbt. Repeterad läsning är en metod som används för att främja automatiserad avkodningsfärdighet (Elbro 2004, Høien & Lundberg 1999). Elbro (2004) skriver att metoden går ut på att en elev läser samma textstycke högt flera gånger efter varandra. Redan efter några gångers läsning kommer eleven att kunna läsa mycket mer flytande, om texten är lagom svår.

Aktuell läsforskning betonar att lärarens direktundervisning i lässtrategier är central för att eleverna ska utveckla läsförståelse. Reichenberg och Lundberg (2011) menar att målen om inkludering uppfylls genom att eleverna skolas in i den aktiva läsarrollen. Om eleverna lämnas att själva försöka läsa svåra faktatexter leder det till att många elever blir uteslutna, eftersom de inte kommer vidare i sin läsutveckling. Lärarna måste få verktyg som gör att varje elev får utveckla sin läsförmåga och läsförståelse optimalt. Strukturerade textsamtal kan vara en framkomlig väg till ökad textförståelse.

En metod för läsförståelseundervisning som Westlund (2009) beskriver är reciprok undervisning (RU). Reciprok betyder ömsesidig. Eleverna turas om att inneha lärar- respektive elevrollen i smågrupper. Lärandet sker i dialog med andra och det gemensamma samtalet om texter skapar mening och förståelse. Under lärarens ledning får eleverna lära sig de fyra huvudstrategierna för läsförståelse som är:

- * att förutspå handlingen/ställa hypoteser
- * att ställa egna frågor om texten
- * att klargöra otydligheter
- * att sammanfatta texten.

I *Greppa språket* (2012) förklaras att syftet med reciprok undervisning är att motivera eleverna att aktivt engagera sig i texten och förstå innehållet på djupet.

Det gäller att skapa inre motivation hos eleverna, så att de vill läsa för sin egen skull. Det är den inre motivationen som skapar lusten till ett livslångt lärande genom läsning skriver Westlund (2009). Vi använder uttrycket ”njutningsläsning” och menar då att eleverna ska känna läslust och vilja att läsa.

3.2.2 Praktik

I satsningen har vi i samarbete med skolbibliotekarien skrivit listor på lämpliga böcker som väcker elevernas läsintresse när lärarna läser högt för dem. Det finns förslag på högläsning-böcker till varje årskurs. Förutom författare och titel står det kort om vad böckerna har för inriktning och om det är en pojke eller flicka som är huvudperson. Efter högläsning av en bok leder lärarna boksamtal med hjälp av boksamtalsfrågor. I boksamtalen ger eleverna uttryck för de tankar som väckts av boken och tillsammans med läraren analyseras innehållet.

I arbetsmaterialet finns läslistor med enstaka ord i stigande svårighetsgrad och korta texter som kan användas till att förbättra elevernas avkodning och öka deras läsflyt genom metoden repeterad läsning. Eleverna tränar avkodning av ord och text intensivt cirka 10-15 minuter dagligen under en begränsad period. Alla elever är aktiva genom att de växelvis läser högt för varandra två och två. Lärarna individualiserar till viss del inom klassens ram genom att eleverna parvis läser läslistor och texter som är anpassade svårighetsmässigt på några olika nivåer.

Vi använder *En läsande klass* (Widmark red 2014) till läsförståelseundervisning. Det är ett gratismaterial för år 1-6 med många texter på hemsidan (www.enlasandeklass.se) och utförliga lektionsplaneringar i en studiehandledning. Det är både skönlitterära texter och faktatexter som ingår i materialet. Arbetsmaterialet bygger framför allt på modellen reciprok undervisning (RU). De fyra lässtrategierna för att utveckla läsförståelse är utökade med en strategi som handlar om att skapa sig inre bilder av textinnehållet. I *En läsande klass* används uttrycket ”läsfixarna” om figurerna som symboliserar läsförståelsestrategierna. Spågumman förutspår handlingen. Reportern ställer frågor om texten. Detektiven klargör otydligheter. Cowboyen sammanfattar texten och Konstnären beskriver de inre bilder läsaren skapar sig av textinnehållet. Skolledningen bad oss anordna en studiecirkel kring *En läsande klass* som ett stöd för lärarna att sätta sig in i det omfattande materialet. Vi genomförde studiecirkeln med fem träffar utifrån Hägnestens cirkelledarstöd (2014).

De verktyg som vi tillhandahåller för undervisning i läsförståelse är lektionsplaneringar och texter med förslag på hur lärarna kan arbeta med lässtrategier genom strukturerade textsamtal. Vi har texter för år 1-3 med inferensfrågor som leder till att eleverna drar egna slutsatser och kopplar svaren till sina förkunskaper i ämnet. För år 4-5 finns utdrag ur böcker, både skönlitterära och faktaböcker, med instruktioner för hur man kan träna inferensläsning med hjälp av Lindgrens och Mahieus (1998) fyra frågetyper: kunskapskontrollerande frågor, kopieringsfrågor, inferensfrågor och inspirationsfrågor.

Till ”njutningsläsningen” hjälper skolbibliotekarien till att välja ut böcker som är varierade innehållsmässigt och med olika svårighetsgrad. Korgar med böcker lånas från biblioteket till klasserna. Listor på böckerna medföljer, så att eleverna kan anteckna sina lån på dem. I bokkorgarna läggs flera exemplar av böcker med samma titel. Det kan uppmuntra elever som läst samma bok att samtala om bokens innehåll. Läslusten väcks när skolbibliotekarien presenterar böckerna för eleverna genom ”bokprat”. Tyst läsning cirka 20 minuter dagligen under en period om fyra till sex veckor rekommenderas. När eleverna läser i sina böcker,

läser läraren samtidigt i en egen bok. På så sätt blir läraren en förebild för eleverna och visar att läsning är viktigt.

3.2.3 Utvärdering

I utvärderingarna ser vi tecken på de resultat läsundervisningen har gett. En lärare säger till exempel att eleverna har blivit förtrogna med strategierna att förutspå handlingen (Spågumman), att reda ut otydligheter, nya ord och uttryck (Detektiven) och att sammanfatta det viktigaste i texten (Cowboyen). Nästa steg är att uppmärksamma hur man skapar inre bilder (Konstnären) och ställer frågor om texten (Reportern). Andra lärare märker att eleverna frågar öppet om ord de inte förstår. De kan berätta hur de tänker bortom raderna.

Övrigt som utvärderingarna visar är bland annat att arbetet med läsförståelse har gett bättre samtal kring innehåll och ord där fler elever är aktiva. Det har blivit tydligare vilka elever som har svårt med ”hörförståelse”. Att prata om text är ett bra verktyg. Vid jämförelse med tidigare klasser finns nu ett ännu tydligare intresse kring läsning och böcker och samtal kring detta. Det är roligt att arbeta på ett nytt sätt. Tiden då eleverna läser tyst i egna ”bänkböcker” har därför minskat. Läsintresset har ökat efter ”bokprat” om nyutkomna böcker. Läslusten har tilltagit.

3.3 Skrivande

I läroplanen är en del av det centrala innehållet i svenska och svenska som andraspråk strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag. Att bearbeta egna texter till innehåll och form samt hur man ger och tar emot respons på texter är också centralt. Eleverna ska få utveckla sin förmåga att anpassa språket efter syfte, mottagare och sammanhang (Skolverket 2011). Detta är en utmaning och innebär nya sätt för skolan att arbeta med skrivande i olika genrer i alla ämnen.

3.3.1 Teori

Genrebaserad pedagogik är en skrivpedagogik med ursprung från Australien som har spridit sig över världen. Den är framtagen för att stödja andraspråkselever, men har visat sig vara ett framgångsrikt sätt att arbeta med alla elever. Enligt Johansson och Sandell Ring (2010) syftar genrepedagogik till att stegvis, med hjälp av konkret undervisning, stötta eleverna att utveckla inte bara sitt vardagsspråk utan även ett effektivt skolspråk. Rose och Martin (2013) skriver att undervisningen innebär att man ska förbereda eleverna för varje läruppgift och sedan överlämna kontrollen till dem att själva klara av uppgiften, något som alla elever behöver för att lyckas med sina uppgifter. Alla elever involveras på så sätt i den lärande gruppen i klassrummet.

Johansson och Sandell Ring (2010) menar att genrepedagogiken vilar på tre ben:

Vygotskys sociokulturella perspektiv på lärande genom samarbete, elevens närmaste utvecklingszon och lärarens stöttning, Halidays systemisk-funktionella grammatik samt Martin och Rotherys skolgenrer och cykeln för undervisning och lärande.

Gibbons (2006, 2010) beskriver cykeln för undervisning och lärande. Man kan hjälpa eleverna genom specifik stöttning som görs i en viss ordningsföljd, något man i Australien kallar cirkelmodellen för gemensam undervisning. Modellen passar för elever i alla åldrar och för elever på olika nivåer i skrivutvecklingen. Den är en bra utgångspunkt i det språk- och kunskapsutvecklande arbetssättet i alla skolämnen och är tänkt att utgöra en naturlig del av undervisningen.

Cirkelmodellen är indelad i fyra faser skriver Gibbons (2006). Johansson och Sandell Ring (2010) menar att de fyra faserna fungerar som ett kretslopp där det finns en ständigt pågående interaktion mellan undervisning och utvärdering.

De fyra faserna är:

1. bygga upp kunskap om ämnesområdet
2. studera texter inom genren för att få förebilder
3. skriva en gemensam text
4. skriva en individuell text.

3.3.2 *Praktik*

Utvecklingen i skrivsatsningen har skett löpande. Ett år var sva-läraren modell för klasslärarna genom att leda arbetet med den genrebaserade skrivpedagogiken i deras klasser. Lärarna deltog och lärde sig därigenom arbetssättet. Året därpå höll klasslärarna själva i genreskrivandet medan sva-läraren var med i klassen och stöttade eleverna. Ett inkluderande arbetssätt med två lärare samtidigt i klassrummet är framgångsrikt eftersom det innebär att det finns tid och möjlighet att stödja alla elevers kunskapsutveckling (Persson och Persson 2012).

I våra pärmar har vi förslag på arbetsgång för skrivande i olika genrer. Vi fördjupar oss i två genrer för varje årskurs. De genrer vi har valt att arbeta med är: berättande (narrativ), personligt återgivande, argumentation, instruktion, beskrivande rapport, komponentrapport, sekventiell förklaring och självbiografi (bilaga 1). Vid valet av genrer till de olika årskurserna har vi utgått från det schema över genrefamiljerna som finns beskrivet i *Låt språket bära* (Johansson & Sandell Ring 2010 s.23). De flesta modelltexter, dekonstruktioner, planeringsmodeller och bedömningsmallar har vi hämtat ur *Låt språket bära* men vi har anpassat dem efter elevernas ålder och vår planering.

Skrivandet börjar med att intressera eleverna för ämnet och bygga upp en kunskapsbank om det som de sedan ska skriva om. Nästa steg är att studera en modelltext till den genre man ska arbeta med för att få en textförebild. Textens syfte, struktur och språkliga drag studeras och diskuteras. I pärmarna finns utvalda modelltexter och förslag på en dekonstruktion till varje text som ett underlag för lärarens undervisning. Det tredje steget innebär att skriva en gemensam text i klassen. Stödord skrivs tillsammans i en planeringsmodell. Det finns en planeringsmodell för varje genre i pärmarna. Därefter ger eleverna förslag på formuleringar. En lärare eller elev är sekreterare och skriver texten så att alla kan se. I det sista momentet ska eleverna själva fylla i en planeringsmodell och skriva en egen text utifrån ett

givet ämne. Texten bedöms av eleven själv, kamrater och lärare samt bearbetas och förbättras. Ett exempel på en arbetsgång enligt vårt arbete med cirkelmodellen finns i bilaga 3. För att uppnå högre kvalitet i skrivandet finns bedömningsmallar där eleverna kan bedöma och bearbeta sina texter. Vi prioriterar att eleverna har förstått genrens syfte och vet hur textens uppbyggnad bör se ut samt når ut med sitt budskap till mottagaren, före korrekt stavning och grammatik. Eleverna får stöttning för att tydligt kunna se hur texten kan utvecklas när de fyller i sin bedömningsmall. Läraren kan bedöma elevtexten mot målen för skrivande och kommentera vad som står i tur att utveckla.

3.3.3 Utvärdering

Vi ser i utvärderingarna tydliga tecken på att elevernas skrivande har utvecklats. Lärarna uttrycker att eleverna skriver längre texter. Flera elever målar ut språket bättre. De har blivit bättre på att ha med inledning, handling och avslut. Till exempel resulterade en tydligt uppbyggd skrivuppgift med återberättande text i ett mycket fylligt innehåll med tanke på elevernas låga ålder. Elever i svårigheter har lättare att ta till sig hur texterna bör byggas upp. En lärare säger att eleverna lyckades bra med skrivuppgifterna i de nationella proven.

Beträffande bedömning kommenterar lärarna att bedömningen blir mer koncentrerad till det eleven skrivit, inte bara ”bra” utan vad har eleven ”skrivit bra” och ”vad behöver utvecklas”. Eleverna blir mer medvetna om sina texter och språk när de blir bättre på att bedöma sina texter.

Lärarna ser stora fördelar med cirkelmodellens strukturerade arbetssätt. För de elever som har svårt att själva få med allt är den stödjande planeringen A och O. Arbetet med modelltexter är särskilt givande. Alla delar har varit bra för sva-eleverna men samtliga elever har varit gynnade av arbetssättet. Det har varit bra att få hjälp att strukturera upp undervisningen kring skrivande av olika sorters texter. Lärarna säger att de har fått verktyg och har blivit tydligare i sin undervisning genom bättre strukturerat arbete med texter. Elevtexterna håller generellt sett bättre kvalitet. Lusten att skriva har ökat.

4. Diskussion

Lärarna är mycket positiva till att arbeta efter den handledning i pärmar som vi har utarbetat, visar uppföljningarna som har genomförts under satsningens gång. Några citat ger exempel på detta: ”Läs- och skrivprojektet har fungerat bra. Ett vinnande koncept! Pärmarna är ett bra stöd.” ”Fantastiskt bra instruktioner, bra att man ’slipper tänka själv’ – det är så sällan man får något serverat.”

Skrivundervisningen har gett konkreta tecken på att elevernas texter utvecklats. Lika tydliga tecken på att elevernas läsande har förbättrats kan vi inte se än. Vi ser i utvärderingarna att lärarna vill ägna mer tid åt läsande framöver. De vill fortsätta arbeta med läs- och skrivsatsningen men med mer fokus på läsdelen och då särskilt läsförståelse och boksamtal.

Flera lärare har berättat att de har användning av strategierna för läsförståelse och skrivande även vid annan undervisning. Denna överföring av kunskaper upplever vi som positiv, eftersom vi menar att elever har behov av tydlig och klar undervisning för att lättare kunna tillgodogöra sig kunskaper i alla ämnen.

Kritik och förslag på förbättringar framkommer också. Lärarna uttrycker att det är svårt att hinna med allt. De vill använda delarna i pärmarna friare. De tycker att det är svårt att dekonstruera texter och att använda de nya begrepp som ingår i den systemisk-funktionella grammatiken. Arbetet med att skriva tar lång tid när man skriver enligt cirkelmodellen.

Extra anpassningar görs för elever som har svårigheter i sitt läsande och skrivande så att de kan delta i den ordinarie undervisningen. Ett konkret exempel på det är när hela klassen tränar läsförståelse genom att sammanfatta texter. Texterna anpassas så att elever, som är i stort behov av stöd, får enklare texter att läsa tillsammans med en speciallärare eller resurspedagog efter den gemensamma genomgången i klassen, då det självständiga arbetet tar vid. Ett annat exempel är att sva-eleverna får förarbeta en text tillsammans med sva-läraren för att få förförståelse och diskutera nya ord och begrepp. När texten presenteras i klassen är de lyckliga över att de känner igen sig och kan delta aktivt i undervisningen. Ytterligare ett exempel är när eleverna skriver egna texter. De är alla med under de tre första faserna, då man skapar intresse för ämnesområdet, läser och analyserar en modelltext och skriver en gemensam text. I den fjärde fasen skriver eleverna egna texter. Det är då variationen visar sig och vissa elever behöver extra stöttning. Vid kamratbedömningen placeras eleverna medvetet tillsammans i grupper som är lika eller olika i sin kunskapsutveckling utefter vad läraren bedömer är mest utvecklande för deras skrivande.

Vår tolkning av utvärderingarna bekräftar att vårt syfte med satsningen på läsande och skrivande har uppnåtts. I en inkluderande anda har undervisningen gått framåt. Som exempel på detta ser vi i utvärderingen att eleverna lär sig arbeta i par, i grupp och i hela klassen genom att öva samarbete och göra klassgemensamma delar som alla blir delaktiga i. Vi märker att det finns en medvetenhet om att det är viktigt att alla elever känner lust och glädje när de läser och skriver tillsammans i klassen. En allmän uppfattning är att elevernas läsförståelse och förmåga att skriva välstrukturerade texter i olika genrer har utvecklats. Det finns ännu inga testresultat som bevis på detta men vi hoppas att det kommer att märkas i de nationella proven så småningom. Arbetet är långsiktigt och resultatet kan inte förväntas bli synligt förrän det gått en tid.

Engagemanget hos lärarna är viktigt för att resultatet ska bli bra. För att inkluderingen ska fungera gäller det att hålla fast vid det strukturerade arbete som gynnar alla elevers språkutveckling. I dialog med lärare och skolläring kommer vi att fortsätta utveckla satsningen på en god läs- och skrivundervisning, som upplevs meningsfull av eleverna och ger goda resultat. Vi tycker att vi har kommit en bit på väg och vi får ständigt nya influenser och idéer som leder arbetet vidare.

Bilaga 1

Tornhagsskolan läser och skriver läsåret 2014-2015		
Årskurs	Höstterminen	Vårterminen
F-klass	Berätta till bilder – samtalsbilder Läsa sagor – rita, skriva, berätta Läsa storböcker	Egna sagor – måla, berätta Berätta till bilder – sekvensbilder
År 1	Berättande texter , narrativ <u>Rödluan och vargen</u>	Berättande texter , personligt återgivande genre <u>En söndagsutflykt till Skansen</u>
År 2	Evaluerande texter , argumentation <u>Mindre läxor i år 2</u>	Instruktioner <u>Snöflinga i papper</u>
År 3	Faktatexter , beskrivande rapport <u>Blåklint</u>	Berättande texter , narrativ <u>Ett förlorat brev</u>
År 4	Faktatexter , komponentrapport <u>Sveriges naturmiljöer</u>	Instruktioner <u>Så tar du bort en fästing</u>
År 5	Historiska texter , självbiografi/ biografi <u>Mitt liv</u>	Faktatexter , förklaringar <u>Matspjälkningsprocessen</u>
År 6	Evaluerande texter , argumentation <u>Förbud fotboll</u>	Berättande texter , narrativ <u>Inkräftaren</u>
Skriva		
Arbeta minst två lektioner i veckan under 6 veckor varje termin med skrivandet enligt cirkelmodellen. Använd den genre som passar bäst för årskursens planering höst eller vår. Understrykningarna är rubriker på modelltexter. Arbetsgångar, modelltexter, dekonstruktioner, planeringsmodeller och bedömningsmallar finns i pärmarna för respektive årskurs.		
Läsa		
I pärmarna finns material till högläsning och boksamtal, avkodning och läsflyt, läsförståelse samt njutningsläsning. Träna läsförståelse genom <i>En läsande klass</i> . Separat handledning är tryckt som bok. Bilder på läsfixarna finns i pärmarna. Allt material finns samlat på www.enlasandeklass.se .		

Bilaga 2

UTVÄRDERING av Läs- och skrivprojektet på Tornhagsskolan åk 1-6 läsåret 13/14

Namn:

Klass:

Vilka genrer har dina elever skrivit i detta läsår?

Vilka delar av Läs- och skrivprojektet (i pärmen) har dina elever arbetat med?

Hur mycket tid har ägnats åt projektet/vecka?

Har fasta positioner använts på schemat?

Ger projektet något avtryck?

Vad ser du i så fall?

Vilka delar skulle du vilja ägna mer tid åt?

Övriga synpunkter:

Önskemål inför nästa läsår: (t.ex. om vilka genrer du vill arbeta med på egen hand och vilka vi ska arbeta med gemensamt)

Bilaga 3

Skrivträning årskurs 2

Två lektioner/vecka sex veckor i följd

Cirkelmodellen eller Cykeln för undervisning och lärande

Cykeln är indelad i fyra faser, vilka fungerar som ett kretslopp där det finns en ständig pågående interaktion mellan undervisning och utvärdering.

Fas 1: Bygga upp kunskap: Pedagogiskt engagemang

Fas 2: Modeller och dekonstruktion

Fas 3: Gemensam textkonstruktion

Fas 4: Självständig textkonstruktion

Genre (texttyp) – Evaluerande text – Argumentation

Presenterar ett antal argument som stöd för en åsikt och den avslutas ofta med en rekommendation. Syftet är att med hjälp av argument övertyga någon om sin åsikt.

Fas 1 (vecka 1): Bygga upp kunskap om ämnesområdet (Argumentationer)

Diskutera med eleverna när, var och hur de behöver kunna framföra sin åsikt i olika sammanhang t.ex. i samband med klassregler, skolans regler, demokratifrågor, barns rättigheter eller miljöfrågor. Hemma kan det handla om veckopengar, att få prylar, tid vid datorn, vara ute på kvällarna eller att lägga sig i tid på kvällen. I skolan kan det handla om speltid på fotbollsplanen, att köpa in rastleksaker, läxor, skolmaten, olika ämnen, vikarier, hur arbetsområden ska läggas upp och så vidare.

Eleverna kan träna på att stå för en åsikt genom att ställa sig upp (eller ställa sig i tre olika hörn) om de håller med om vissa påståenden och vara beredda på att argumentera för sin åsikt. Exempel på åsikter:

Jag tycker att barn ska få se så mycket TV de vill och hur sent de vill. Det är nyttigt med TV. Jag tycker att föräldrarna ska bestämma hur mycket TV barn ska se, högst två timmar per dag. Jag tycker att barn under 12 år inte ska se TV alls. Det är skadligt med TV.

Jag tycker att det ska stå en stor godisskål i matsalen. Där ska eleverna få ta så mycket de vill. Det ska vara trevligt att gå i skolan.

Jag tycker att eleverna ska få ha godis med sig i skolan. Ibland kan man känna att man behöver det.

Jag tycker att skolbarn aldrig ska få äta godis. De ska äta vitaminrik och proteinrik kost. Alla elever från första klass ska ha minst två timmars läsläsning per dag. Då lär de sig mycket och gör inte en massa dumheter hemma.

Det är ganska lagom med läxor som det är nu. Alla som vill ska få hjälp med läxorna hemma, på fritids eller i skolan.

Läxor ska förbjudas i alla årskurser. Eleverna behöver sin fritid att vila på.

Parvis kan eleverna träna på att argumentera för en åsikt. En elev ska tycka på ett sätt och

den andra på ett annat sätt. De ska diskutera med varandra, stå för sin åsikt och försöka övertyga den andra om sin åsikt. Dela ut lappar i olika färger, en färg till varje par tycker/tycker inte. Förslag på ämnen:

Jag vill ha mindre/mer veckopeng för att..., kortare/längre raster i skolan, mer/mindre datortid, längre/kortare sommarlov, mindre/mer läxor.

Fas 2 (vecka 2): Studera texter inom genren för att få förebilder Modelltext: Mindre läxor i årskurs 2!

1. Kopiera texten så att eleverna har var sin.

Läraren läser texten högt för eleverna.

Eleverna läser texten för varandra två och två, var sitt stycke så att texten blir läst minst två gånger.

2. Samtala om innehållet.

Relatera till saker ni pratat om i fas 1.

3. Dekonstruktion av strukturen (texten plockas isär och olika delar studeras)

Inled med att tala om syftet med texten

(att med hjälp av argument övertyga någon om sin åsikt).

Rubrik, åsikt, argument 1, argument 2, sammanfattning och förstärkning av åsikten.

4. Dekonstruktion av språkliga drag

Studera särskilt; bindeorden (för det första, för det andra, dessutom, eftersom, för, om, för att, till slut), evaluerande språk (mycket bra, gladare, friskare, bra kompis), mentala processer (verb) (tycker att, vill, hoppas, önskar, anser).

Fas 3 (vecka 3): Skriva en gemensam text

1. Välj ett ämne att skriva om. Det kan vara ett öppet brev till elevrådet, föräldraföreningen på skolan, till rektor, en författare vars bok ni läst... (Insändare kommer eleverna att skriva i åk 4, så det kanske kan vänta tills dess.)

2. Fyll i stödord i en planeringsmodell.

3. Skriv en argumenterande text tillsammans med eleverna utifrån planeringsmodellen.

Tänk på delarna som lyfts fram i fas 1 och 2 under skrivandets gång.

Styr eleverna genom att ställa utvecklande frågor.

Se till att texten når fram till den tänkta mottagaren!

Fas 4 (vecka 4-6): Skriva en individuell text

1. Eleverna ska planera och skriva en egen text om något de vill förändra eller bara ha en åsikt om.

2. Efter skrivandet gör de en självbedömning och/eller kamratbedömning utifrån formuläret *Bedömning för argumenterande text*.

3. Tillfälle ges för eleverna att redigera sin text och för läraren att bedöma texten.

4. Sätt gärna upp texterna i klassrummet så alla kan läsa varandras åsikter!

Referenser

Björk, M. och Liberg, C. (1999). *Vägar in i skriftspråket tillsammans och på egen hand*. Stockholm: Natur och Kultur.

Chambers, A. (2005). *Böcker inom oss – om boksamtal*. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag.

Dominković, K., Eriksson, Y. och Fellenius, K. (2006). *Läsa högt för barn*. Studentlitteratur.

Elbro, C. (2004). *Läsning och läsundervisning*. Malmö: Liber AB.

Gibbons, P. (2010). *Lyft språket lyft tänkandet*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.

Gibbons, P. (2006). *Stärk språket stärk lärandet*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.

Herrlin, K., Frank, E. och Ackesjö, H. (2012). *Förskoleklassens didaktik. Möjligheter och utmaningar*. Stockholm: Natur och Kultur.

Høien, T. och Lundberg, I. (1999). *Dyslexi. Från teori till praktik*. Stockholm: Natur och Kultur.

Hägnesten, T. (2014). *En läsande klass*. Cirkelledarstöd. <http://www.enlasandeklass.se>.

Johansson, B. och Sandell Ring, A. (2010). *Låt språket bära – genrepedagogik i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.

Lindgren, U. och Mahieu, R. (1998). *Läsförståelse. Inferensträning, en väg att utveckla elevernas kognitiva förmåga och lägga grunden för ett livslångt lärande*. Institutionen Svenska och Samhällsvetenskapliga ämnen. Umeå Universitet.

Nilholm, C. (2012). *Barn och elever i svårigheter – en pedagogisk utmaning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, B. och Persson, E. (2012). *Inkludering och måluppfyllelse – att nå framgång med alla elever*. Stockholm: Liber AB.

Reichenberg, M. och Lundberg, I. (2011). *Läsförståelse genom strukturerade textsamtal – för elever som behöver särskilt stöd*. Stockholm: Natur och Kultur.

Rose, D. och Martin, J.R. (2013). *Skriva Läsa Lära. Genre, kunskap och pedagogik*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.

Skolverket. (2012). *Greppa språket – Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet. Forskning för skolan*. Skolverket.

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Skolverket och Fritzes.

Westlund, B. (2009). *Att undervisa i läsförståelse. Lässtrategier och studieteknik för de första skolåren*. Stockholm: Natur och Kultur.

Widmark, M. red. (2014). *En läsande klass – träna läsförståelse*.
<http://www.enlasandeklass.se>

